

ЕМИГРАНТСКА ПЕРИОДИКА СРБА У ЈУЖНОАФРИЧКОЈ РЕПУБЛИЦИ ОД 1969. ДО 1977. ГОДИНЕ

Немања Андријашевић*
Институција
за православно богословље
Универзитета
„Лудвиг Максимилијан“
Минхен,
Савезна Република Немачка

Сажетак: Срби који су после завршетка Другој светској рати пребегли у Јужну Африку заочели су убрзо своје заграничне активности. Након почетног замаха и истрајавања, уследило је затишање. Стеван Нићифоровић дао је нови импулс покрећанем часописа Српска слога 1969. године. Иван Михаиловић уређивао је Српски фронт, орган Српској четничкој одбора за Јужну Африку. Циљ овог рада је приказ емигрантске периодике – листова и часописа који су били штампани у Јужноафричкој Републици од 1969. до 1977. године. У раду је иружен преглед тема које су биле у живи интересовања тамошњих емиграната.

Кључне речи: Српска слога, Српски фронт, Стеван Нићифоровић, Иван Михаиловић, расејање.

Уводна разматрања

Политички емигранти српске националности организовали су се као заједница у Јужној Африци неколико година након завршетка Другог светског рата. Они су основали „Удружење бораца Краљевске југословенске војске ‘Дража Михаиловић’“ (у даљем тексту: УБКЈВ ‘Дража Михаиловић’) 1949. године.¹ Ово удружење је 1950.

* nemanja.andrijasevic@gmail.com.

¹ Несрећена архивска грађа овог Удружења састоји се од неколико свезака, регистара и фасцикли, и налази се у Јужноафричкој Републици. Аутор рада користио ју је захваљујући Константину Бабићу из Јоханезбурга. У питању су регистри: „UDRUŽENJE BORACA K. J. V. ‘DRAŽA MIHAILOVIĆ’. SPISAK ČLANOVA I NAPLAĆENE ČLANARINE“; УБКЈВ ‘Дража Михаиловић’ „I“, „II“, и „III“; регистар „до 30. дец. 1981“.

започело издавање гласила *Билтен*, под уредништвом Ненада Жакуле, а потом Славка Којића (Cvetković 2009: 41–68; Андријашевић 2018а: 125–140). Лист је касније је преименован у *Развијор*, а уређивање је 1954. поново преузео Жакула. Штампане је обустављено 1968. године због смрти уредника. Престанак излажења био је условљен недостатком идеја и губитком воље, који су крајем седме деценије XX века и те како били присутни међу српским исељеницима у овом делу света. Поједини од њих су преминули, други су остарили и изгубили снагу која је била неопходна за обимније друштвене активности или напоре.

Тада је Стеван Нићифоровић, члан УБКЈВ ‘Дража Михаиловић’ и активни верник при Црквено-школској општини Свети Сава у Јоханесбургу (у даљем тексту: ЦШО) 1969. године покренуо часопис *Српска слоја*. У оквиру ове едиције започео је и издавање *Библиотечке Српска слоја* 1971. године. У каснијем периоду, Иван Михаиловић основао је лист *Српски фронт*, који није био дугог века.

Пишући о стваралаштву у расејању, Радован Калабић је навео: „Међу нашим емигрантима листови су брзо покретани, али и гашени“ (Калабић 2001: 147). Током друге половине XX века, настајали су бројни билтени и листови, издавани у егзилу. Најчешће су умножавани шапирографом, премда су „били кратког даха и неретко су водили исцрпљујуће полемике међу собом и то, углавном, без неког општијег и важнијег значаја“ (Калабић 2001: 147).

У раду су приказани резултати истраживања у Јужноафричкој Републици: у Државном архиву у Преторији, Градској библиотеци у Јоханесбургу, Архиву Српске Православне Цркве (СПЦ) Црквене општине у Јоханесбургу (у даљем тексту: АСПЦЈ), Библиотеци СПЦ у наведеном граду, и у приватном архиву породице Бабић у Јоханесбургу – почившег мајора Душана Бабића и његовог сина Константина Косте Бабића (у даљем тексту: АБ). Поједине публикације пронађене су и анализирани у Манастиру Хиландар на Светој Гори. У библиотекама у Србији налази се само неколико листова и часописа из Африке: у Народној библиотеци Србије и Библиотеци Матице српске. Осим наведеног, писмо Стевана Нићифоровића (у даљем тексту: ПСН) упућено 5. јануара 1969. проф. др Ђоку Слијепчевићу², садржи

² Ђоко Слијепчевић (1908–1993) рођен је у Самобору, у Херцеговини. Завршио је Призренску богословију. Дипломирао је и докторирао на Православном богословском факултету у Београду, на коме је постављен за доцента на Катедри за историју. Оженио се Радојком рођ. Остојић, са којом је добио ћерку Љељу. Започео је политичку делатност при Југословенском народном покрету „Збор“, због чега је емигрирао из Југославије 1944. године. Означен је као „ратни злочинац“ и „злочинац против народа“

известан број података, који су унети у рад. Неколико личности из Јоханесбурга пружило је своја сведочанства и изјаве. Међу њима су и староседеоци и наследници политичких пребегица. То су: Константин Коста Бабић, Вера Познановић, Ксенија Барбић, Мирјана Бијељић, Росанда Нићифоровић, као и Никола Кусовац из Београда. Написани рад је плод два вишенедељна истраживања на Југу Африке и једнонедељног прегледања периодике у манастиру Хиландар. Представља наставак раније објављеног рада „Емигрантска периодика Срба у Јужној Африци од 1945. до 1968. године“ (Андријашевић 2018а: 125–140), те због тога неће бити понављања кратких биографија личности које су већ поменуле у наведеном чланку.

1. *Српска слоја*

На годишњој Скупштини ЦШО одржаној јуна 1968. године у Јоханесбургу³, Стеван Нићифоровић је покренуо питање издавања гласила.⁴ Предлог је усвојен једногласно, а предлагач је постављен за главног уредника. Његов задатак био је да осмисли и покрене билтен. Он је набавио ћириличну куцаћу машину, прикупио текстове и припремио лист за штампу. Више од годину дана трајало је припремање прве свеске (*Српска слоја* 13, аноним 1974: 37).⁵ Радећи на њој, он се обратио проф. др Ђоку Слијепчевићу, емигранту који је живео у Минхену, затраживши од њега савет у вези са издавањем листа (видети: ПСН).

Први број часописа названог *Српска слоја* – *весник Црквено-школске ојштинe*, одштампан је 26. новембра 1969. године.⁶ Главни уредник, покретач и издавач је био Стеван Нићифоровић. Лист је званично био пријављен на адреси Р. О. Vox 10287, Johannesburg, South

од стране новоуспостављеног комунистичког режима, 1945. године. Студирао је неколико година у Швајцарској, а потом се одселио у Минхен, у коме је радио на Институту за југоисточну Европу. Након пензионисања одселио се у Келн, у коме је умро 1993. Био је изузетно плодан историчар Цркве и емигрантски стваралац.

³ Записник седнице налази се у АСПЦЈ.

⁴ Требало би имати у виду да је те године престало штампање *Развијора*, који је објављиван у периоду од 1950. до 1968. године.

⁵ Аутор непотписаног чланка је, по нашем мишљењу, Стеван Нићифоровић.

⁶ У Манастиру Хиландару, пронашли смо следеће бројеве *Српске слоје*: 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 8 са додатком, 9–10, 12, 14, 15, 16, 17. У Архиву породице Бабић у Јоханесбургу постоје бројеви 6 и 13. У Народној библиотеци Србије налази се број 11, у Матици српској бројеви 18–19 и 20, а последњи одштампани примерак, број 21, сачуван је у Библиотеци СПЦ у Јоханесбургу.

Africa. Циљ је назначен у првом броју, указивањем оснивача: „Биће искра верског, националног, борбеног и културног зближења свих Срба у емиграцији који желе српску слогу и ослобођење Српског народа од комунистичког робства“ (*Српска слоја*, 1, 1969: 1).⁷ Уредник је записао и да неће дозволити објављивање полемика у листу – свађе или неадекватну размену аргумената.

Садржај прве одштампане свеске био је подржан од највећег броја читалаца. Ипак, било је оних који су сматрали да би требало смањити бављење политичким темама, као и да се ревидира обим писања против комунизма и усташтва. Поједини су тражили да лист буде испуњен већим бројем страница посвећеним верским темама, док су неки у „Српском дому“⁸ поделили памфлет на 15 страница, чији је садржај био усмерен против уредника Нићифоровића (*Српска слоја*, 13, 1974: 38). Убрзо је дошло до размимоилажења, те је пословично присутна српска неслога изнедрила још један плод. На седници Управе ЦШО,⁹ која није одржана у присуству свих чланова – због чега ју је Нићифоровић окарактерисао „крњом“ – одлучено је да се лист *Српска слоја* до даљег не објављује (*Српска слоја*, 13, 1974: 38).

Потом је уследила годишња Скупштина ЦШО, на којој су учествовали сви делегати и чланови. Једна од тема била је и даље излажење листа *Српска слоја*, премда је наредни број већ дуже време био припремљен за штампу.¹⁰ Донета је одлука да се настави са објављивањем. Истовремено, изабрани су нови чланови Управе ЦШО. Ипак, већ на првој наредној седници, поново је изгласан престанак издавања *Српске слоје* под окриљем ЦШО Свети Сава у Јоханесбургу.¹¹ Тада је Нићифоровић одштампао четврту свеску, плативши самостално све трошкове. Од петог броја се наводи да је лист „Независни часопис Срба националиста и антикомуниста српске емиграције и Отаџбине“.¹² Објављиване су три свеске годишње, под уредништвом Нићифоровића, који је целокупан подухват самостално финансирао, уз помоћ појединих добровољних прилога читалаца (*Српска слоја*, 13, 1974: 38–39).¹³ Он је остао главни и одговорни уредник до своје смрти 1977. године. Тада престаје излажење овог заграничног гласила.

⁷ У раду ће сви цитати бити пренети дословно.

⁸ „Српски дом“ је био простор у коме су се окупљали Срби.

⁹ Записник седнице налази се у АСПЦЈ.

¹⁰ У питању је четврта свеска наведеног листа.

¹¹ Записник седнице налази се у АСПЦЈ.

¹² Ова напомена била је одштампана у свим свескама од броја 5, најчешће на последњој страници часописа.

¹³ Самостално Нићифоровићево издаваштво, према његовом сведочењу, такође је наишло на изванредан број осуда и напада против њега.

1.1. Садржај часописа *Српска слоја*

У првој одштаманој свесци, у уводнику насловљеном „Наша прва реч“, уредник је навео да су српска Црква и српски народ недељив појам, због чега се свако цепање СПЦ сматра издајством. Парадоксално, већ у наредној реченици он је децидирано записао: „Одлуке Патријарха, Патријаршије, Св. Синода и Арх. Сабора не признајемо, јер сматрамо их изнуђеним од стране данашњих комунистичких властодржаца у Југославији“ (*Српска слоја*, 1, „Наша прва реч“, 1969: 1).¹⁴ Такође, читаоци су обавештени да ће часопис објављивати само анонимне чланке и дописе.

Потом се у листу налази приказ извештаја о раду ЦШО 1968/1969. године. Истакнуто је да већ 16 година трају разговори и предлози да се доведе српски свештеник у Јужну Африку. Управа је добила овлашћење да пронађе свештеника, и у складу са тим започете су бројне преписке. Пријавила су се четворица кандидата, о којима су подаци затражени и званично и приватно. Изабран је свештеник Живојин Станојевић¹⁵, који је службовао у Италији. Његовим доласком покренут је парохијски живот, као и прослава Видовдана, који до тада никада није био празнично обележен у Јоханесбургу.

У првој свесци налази се и извештај о годишњој Скупштини ЦШО, чији је председник Душан Бабић. На предлог секретара ЦШО Стевана Нићифоровића основано је „Коло српских сестара“. Потом се наводе имена чланова Управног и Надзорног одбора, а затим и статистички подаци о рођеним и умрлим. Следи некролог генералу Боривоју Мирковићу.¹⁶ Садржина свеске су и чланци о Хиланда-

¹⁴ Упоредити Резолуцију ЦШО у Јоханесбургу, састављену од 5 тачака: *Српска слоја*, 1, „Резолуција“ 1969: 4.

¹⁵ Живојин Жика Станојевић рођен је 4. априла 1911. године у Лежири, у Срему. Био је члан Српског народног позоришта у Новом Саду. Наступао је као глумац и певач. Оженио се Иванком. Био је свештеник у Бегечу, Новом Саду, Трсту, Африци, Аустралији, и у Сан Дијегу, у Калифорнији. Упокојио се 1984.

¹⁶ Боривоје Бора Ј. Мирковић (1884–1969) рођен је у Ваљеву. Завршио је високе војне школе. Оженио се 1930. године, али су му супруга и ћерка преминуле после неколико година. Унапређен је у чин генерала 1. децембра 1937. Био је главни организатор војног пуча 27. марта 1941. године. Емигрирао је из Краљевине Југославије 15. априла 1941. организовавши одлазак државног и војног врха у Грчку, а потом у Египат. У Каиру је са генералом Богољубом Илићем формирао Југословенску Војску ван Отаџбине. У компликованим односима међу високим војним званичницима у изгнанству, прошао је неславно. Прешао је да службује за Британску армију. Касније се одселио у Лондон, у коме је, ради преживљавања, добијао финансијску помоћ Комитета слободних грађана Југославије. Носилац је великог броја одликовања.

ру, Видовдану, родољубиве песме, као и рад „Једини пут избављења“, који је потписао Раде Облаковић.¹⁷ Потом се преноси сећање на убиство начелника Штаба врховне команде Југословенске војске у Отаџбини (у даљем тексту: ЈВуО) армијског генерала Драгољуба Драже Михаиловића, чланак о пробоју Солунског фронта, прослави 750 година самосталности СПЦ и предавање свештеника Живојина Станојевића посвећено овом значајном јубилеју. Следи кратко писмо епископа Дионисија Миливојевића, обавештење о оснивању Просветно-културног фонда, апел за финансијску помоћ храму који се подиже у Јасеновцу, историјски приказ српских средњовековних манастира, као и извештај секретара ЦШО Константина Косте Бабића о разговорима са представницима власти, а у вези са добијањем плаца и простора за подизање будућег храма СПЦ. На крају листа је кратак сажетак појединих издања у дијаспори.

У другом броју уредник се осврнуо на критике, похвале и предлоге које је добио поводом оснивања и покретања листа. Прибележио је да је највише било ћутања. Следи божићни поздрав безбожницима, чланак о Бадњем дану и прослави Светог Саве у Јоханесбургу, чланци о Председнику Владе народног спаса армијском генералу Милану Недићу, о пучу изведеном 27. марта 1941. године, о српско-хришћанској идеологији, затим подсећање на слогу, коментар о начину вођења борбе за Српство и уједно против комунизма, представљање идеје о рушењу комунистичког уређења у Југославији, чланак Стевана Тривунца о тренутном стању у Хрватској (у коме се наговештава могућност новог протеривања Срба из Хрватске) и Нићифоровићев одговор Павлу Д. Остовићу.¹⁸ У овом броју се описује шире политичко и друштвено стање у Африци, посета овом континенту од стране маршала Југославије Јосипа Броза Тита, који је у чланку назван „Летећа табарка“, као и сведочанство Ђорђа Блажића о учешћу у Церској битки. Потом су наведена имена деце чланова српске заједнице у Јоханесбургу која су завршила средњу школу и започела студирање. Затим следе обавештења о умрлима, оставка свештеника Живојина Станојевића, обавештења о активностима Просветног фонда, као и о напорима за подизање храма СПЦ. У новооснованој рубрици „Српске хумке у Јужној Африци“, објављене су краће биографије оних који су преминули. Потом су приказана дела одштампана у расејању. Уредник

¹⁷ Псеудоним „Раде Облаковић“ користио је проф. др Ђоко Слијепчевић (Андријашевић 2018б: 110–125).

¹⁸ Одговор је само делимично био објављен у листу *Савременик* у Паризу, те га је уредник Нићифоровић одштампао у потпуности.

је обавестио читаоце да је послао велики број примерака листа на бројне адресе по свету, разним билтенима и појединцима са којима је желео да оствари сарадњу у виду размене часописа. Ипак, нико се није јавио на овај апел, нити му је ико одговорио, сем оних са којима је и раније имао приватни контакт. Ово га је ражалостило, јер је он желео усаглашен рад „у борби заједничкој противу комунистичке немани“ (*Српска слоја*, 2, 1970: 94).

Трећи број почиње саопштењем о смрти краља Петра II Карађорђевића. Уредник набраја ретке похвале које су му упућене поводом издавања листа, али и разлоге напада и критика, уперених против листа, посебно због „оштрог иступања против усташа“. Ипак, он борбу против усташа и комуниста сматра приоритетном, у циљу одбране српске политике и српских интереса. Потом следи чланак посвећен Видовдану, подсећање на генерала Дражу Михаиловића, обавештење о одржаној 18. скупштини ЦШО у Јоханесбургу, те подаци о крштењима, венчањима и Просветном фонду, извештаји о преминулима, чланак о српском сељаку и националној солидарности, о Балканским ратовима, о уједињењу Србије и Црне Горе, поновни Нићифоровићев одговор Павлу Д. Остовићу, који је *Наша реч* из Лондона одбила да објави.¹⁹ Након тога је коментарисана посета Председника Сједињених Америчких Држава Никсона Југославији и „камелеону Брозу“, а покренута је и расправа у вези са *српским ишћањем*. Часопис се завршава кратким приказом књига објављених у заграничном Српству.

Четврти број часописа уредник је искористио да читаоце обавести о томе да се билтен доставља и у Отаџбини. Следи некролог Властимиру Влади Петковићу, емигранту из Швајцарске, а затим и обавештење да је дошло до размимоилажења у вези са вођењем листа, те седнице ЦШО која је сазвана на „мистериозни и смуштени начин“. Третирају се теме српског имена и језика, тренутне српске стварности и српског националног питања. Раде Облаковић износи своју опсервацију у чланку „Шта да се ради“ (*Српска слоја*, 4, 1971: 15–17), а затим се преносе догађаји из Југославије – од грађења пруге Београд–Бар, преко преласка Југославије у заједницу држава са сувереним правима, до коментарисања објављених мемоара Светозара Вукмановића Темпа, висококорангираног функционера Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ). Поново се расправља

¹⁹ Емигрантска група Српска демократска задруга „Ослобођење“ је формирана у Паризу 1947. године. Убрзо је започела објављивање свог билтена, о чему је проф. др Мира Радојевић записала: „Часопис *Наша реч* почео је да излази редовно од 1. јануара 1948, најпре у Паризу, потом од 1958. у Лондону“ (Радојевић 2007: 119).

о српској дијаспори, а потом се пружају актуелности које се дешавају при СПЦ и попис умрлих у Јужној Африци.

Пети број почиње уредниковим чланком „Српски јади!“, следи поука Србима аутора Богољуба Поповића, затим сведочанство Љубана Једнака који је побегао са стрељања у Глини, у Хрватској, током геноцида почињеног над Србима у Другом светском рату. У листу је описана и српска омладина у оба светска рата, позив на борбу ради превазилажења националне кризе, тумачење српске коби, обавештење о прузи Београд–Бар, као и о судбини српског народа. Завршетак листа пружа обавештење о Фонду Српске слоге, а потом следи кратак преглед брошура написаних у расејању.

Шести број почиње ускршњим поздравом уредника, коментаришањем разумевања садашњице, расправом о томе да ли се историја у вези са односом Хрватске у Југославији понавља, третирање хрватског питања, суђење Јовану Долгачу из 1915. године, сведочење мајора „М. С. К. Солунца“, који је 1939. године походио Косово и Метохију.²⁰ Вукашин Перовић пише о муслиманском елементу у Босни и Херцеговини од 1941. до 1945. године. Потом је уредник у чланку „Глас поробљеног Српства кроз уста владике жичког Василија“ пренео вест да је епископ Василије Костић 1971. проговорио о српском *ишћању*, иначе веома непопуларној и недозвољеној теми у СФРЈ (*Српска слога*, 6, 1972: 35–38; Светковић – Обрадовић 2010). Затим су наведена сведочанства неколико странаца о пучу 27. марта 1941. године. Фонд Српске слоге и обавештење о штампаној литератури у дијаспори чине крај и ове свеске.

У седмом броју уредник обавештава читаоце о најгорој дотадашњој окупацији Срба, насталој после Другог светског рата. Затим су пружени подаци о историји лично-кордунашких Срба, Војној крајини, Горњокарловачком владичанству, као и протеривању Турака. Потом се поново пише о Хрватима у Југославији и о стању заграничне организованости у чланку који је потписао Стојан Јанковић. Он је изнео опширну опсервацију – шта би требало да српска

²⁰ У питању је Манојло С. Кораћ (1897–1976). Рођен је у селу Расна, код Ужичке Пожеге. Био је добровољац у Првом светском рату. Похађао је Пешадијску подофицирску школу у Скопљу. Прешао је Албанију 1915. стигавши у Бизерту, у којој је његова школа наставила рад. Почетком окупације, 1941. године оформио је свој четнички одред, састављен од Златибораца и Ужичана, а ратовали су у Босни против усташа. Председник Владе народног спаса Милан Недић унапредио га је почетком 1942. у чин потпуковника, поставивши га за начелника Ужичког округа. Због помоћи пруженој ЈВуО интерниран је у Бањички логор. На интервенцију Недића био је спасен, а затим пребачен у логор у Немачкој. Емигрирао је у Енглеску, у којој је провео остатак живота. У *Српској слози* објављивао је под псеудонимом „Солунац“.

емиграција чини у Европи. Чланак „Једна насушна потреба“ аутора др Д. П. интониран је у сличном духу, док Раде Облаковић указује на важност српске слоге. Затим су наведени почеци „дрвеног зла“ у Крагујевцу, тумачење комунистичке радничке класе и партије, чланак о Косову и Метохији, као и сведочанство из 1944. године о војводи Павлу Ђуришићу. Актуелности Фонда српске слоге, биографије преминулих, као и књижевни огласи новонасталих дела у расејању, између којих је и обавештење о оснивању Задруге српских писаца у слободном свету, чине завршни део седме свеске.

Осму свеску уредник започиње текстом о Хрватима, који опет „вриште на Србе“, премда „Срби Хрватима ничим нису дали повода за злодела учињена над српским народом у Првом и Другом светском рату“ (*Српска слоја*, 8, 1972: 2). Поуке Србима, упозорења, сведочанства о ранијим данима, посебно у Првом светском рату, испуњавају највећи број страница овог листа. Следи обавештење о смрти принца Ђорђа Карађорђевића кога су „непријатељи више ценили и поштовали, него рођени брат и пријатељи, мада је био легендарни јунак, Србин и родољуб“ (*Српска слоја*, 8, 1972: 31). Крај листа је традиционално испуњен вестима о издањима заграничног Српства.

Одштампана је и посебна свеска – додаток осмом броју, насловљена „Божихња размишљања и божихња честитка. Кратак поглед на нашу данашњу геополитичку ситуацију, оцена старог борца“. Овај додаток листу потписао је пуковник Бранислав Ј. Пантић, емигрант из Аустралије. Нићифоровићу је српска неслога била честа тема, и у њој је видео страховити проблем. Премда су бројне националне организације имале као свој циљ борбу против комунизма и ослобођење српског народа из ропства, недостатак заједништва кључно успорава и обесмишљава ову борбу. Стога је Нићифоровић покренуо анкету о наведеној теми. Добио је неколико одговора, а одлучио је да објави опширан приказ пуковника Пантића, старог 87 година, који је своје мишљење записао на неколико десетина страница, поделивши га у неколико поглавља. Прво је приказао опште стање, а потом следи средишњи проблем рада, који је подељен на узроке изван наше моћи и узроке које смо сами створили. Опасности леже и у погрешно постављеном циљу, недостатку национално-идеолошког покретача, погрешним основама рада, лошој организацији, недостатку ауторитета и поверења, изостанку плана и програма на заштити српских националних интереса, погрешном ставу оличеном у непознавању менталитета, култура и особености земаља у којима се српска миграција населила. Пантић своја запажања завршава препоруком „Шта да се ради“ (*Српска слоја*, 8 додаток, 1972: 15–24). У

опширном закључку он позива на боље организовање, слогу, као и на приступање двома највећим организацијама у свету: Српској народној одбрани и Српском националном одбору.

Двоброј 9/10 из 1973. године почиње уводником „Мора страха“, у коме је уредник описао страх у коме се налазе народи на територији СФРЈ. Те фобије су се временом прелиле и на саме чланове Комунистичке партије Југославије (КПЈ). Затим Раде Облаковић у чланку који следи проговара о илузијама које се тичу Старе Србије, односно простора Косова и Метохије. У наредним текстовима тумаче се жеље екстремних Хрвата за коначним уништењем Србије, а следи и чланак о српским средњовековним манастирима. У извештају о доприносу науци од стране знаменитих савремених научника српске националности наведено је откриће у борби против обољења дрвећа *холандски брестови*. Ова болест је уништавала многа стабла у Великој Британији. Средином 1972. године Живојин Р. Атанацковић²¹ својим медицинским патентом решио је овај проблем. Даље, у *Српској слози* читаоци су обавештени о првој прослави Ђурђевданског уранка у Јоханесбургу, 1973. године.

У 11. броју уредник се осврће на четворогодишњицу излагања листа, коју су обележили многи тешки моменти, испуњени преваходно неразумевањем и необјективном критиком. У тексту, он напомиње да је током те четири године излагања акценат био на српском народу, његовим проблемима, искушењима и незгодама. Он такође сматра да су у последњим годинама комунисти српског порекла почели да отварају своје очи, и да долазе полако себи, да се духови у српској емиграцији полако смирују, и гложења умањују. Следи чланак из необјављеног рукописа Бранимира Лазаревића под насловом „Из српске историје“, а затим подсећање о стварању Југославије 1918. и 1943. године. Потом је пренето опширно непотписано писмо из Отаџбине, осврт на Комунистичку партију Хрватске,

²¹ Живојин Жика Р. Атанацковић рођен је 1913. године у Панчеву. Студирање Техничког факултета Универзитета у Београду прекинуо је због рата, ступивши у Ђачку чету Ваздухопловне академије, у којој је завршио пилотску школу. Када су почела ратна дејства у Југославији, пребацио се са својом четом из Тетова у Битољ, а одатле на Средњи исток. Потом је приступио енглеском ваздухопловству. Као британски официр, премештен је у Аден, а 1947. године у Енглеску. Био је наставник у Извиђачкој школи. У једном судару авиона спасио је двојицу ученика. Због овог чина, британска краљица Елизабета II га је одликовала 1953. године. Затим се запослио у хемијској индустрији, као биохемичар у области биљне физикопатологије. После више од годину дана рада, патентирао је лек којим се успешно побеђује заразна болест брестовог дрвета. Ово британски и холандски истраживачи нису успели ни након 50 година активног изучавања овог проблема.

песма Живаља Дамјановића посвећена генералу Милану Недићу, коментарисање геополитичких тема, сатира „Дармарски вашар“, и напис о Индијском океану. Коментарише се сукоб Јевреја и Арапа на Средњем и Блиском Истоку. Прибележен је успех још једног српског научника – проф. др Миодрага Ристића,²² који је пружио значајне научне резултате у лечењу *анаплазмозе*, говеђе болести узроковане уједима обада и других инсеката.

Дванаести број садржи неколико радова поводом прославе 170 година Првог српског устанка. Затим је ту чланак о суноврату српског царства, одломак необјављеног рукописа из пера Бранимира Лазаревића. Описане су последње борбе ЈВуО, које је потписао Петар Мартиновић Бајица. Одштампана је песма Живаља Дамјановића посвећена војводи Павлу Ђуришићу и Комитету Црне Горе, као и расправа о црногорској народности. У овом броју је објављен и чланак „Косово – стварност и идеја“ проф. др Ђока Слијепчевића, у коме је на неколико страница описана тренутна ситуација на Косову и Метохији, под комунистичком владавином. Поново се пише о односу Јевреја и Арапа, заправо актуелности око њиховог сукоба. На крају је изложен списак дародаваца у извештају Фонда Српске слоге, а потом и осврт на објављене књиге у емиграцији. Карактеристика ове свеске је то да су поједини аутори навели своје властито име и презиме. Примера ради, то су били проф. др Ђоко Слијепчевић и Петар Мартиновић Бајица. Такође, специфичност се огледа и у навођењу адресе писача представљених књига, са циљем да се заинтересовани читаоци јаве и договоре се о куповини њихових дела.

У 13. броју весника уредник се опширније бави положајем и стањем српске дијаспоре. Затим следи чланак посвећен Видовдану, а дат је и пресек традиције ЈВуО. Потом се описују српска страдања током Првог светског рата, кроз неколико сведочанстава учесника ових догађаја. Након тога следи запис дивизијског ђенерал Драгише Д. Пандуровића који је описао војнички пораз у Априлском рату 1941. године. Следи кратак преглед публикација на српском језику, које су штампане у Африци. Крај листа сачињава приказ Фонда Српске слоге, нових књига, као и извештај о мучком убиству политичког емигранта Јакова Јаше Љотића, 8. јула 1974. у Минхену.

Уредник је у броју 14 пренео мрачну процену о самоуништењу српске емиграције, дотакавши се стања у свету и у Африци. Потом

²² Миодраг Ристић је рођен у Пожаревцу. Завршио је Нижу школу Војне академије. Рат је провео у заробљеништву. Ветерину је дипломирао у ХанOVERу, у Немачкој, а докторирао на Универзитету Висконсин. Предавао је патологију, хигијену и ветерину на Универзитету Илиноис у САД.

следе прикази о потпуковнику Миодрагу Д. Тојићу, преглед „раја“ из СФРЈ, чланак о историји Срба аутора Јована И. Деретића, и чланак „Предлози за економско подизање Херцеговине и умножавање Срба. Карактерне особине Херцеговине“, аутора др Милосава Ср. Петровића.²³ Следи подсећање на 80 година од рођења Гаврила Принципа, те извештај Фонда Српска слога, као и подаци о умрлима.

У 15. броју је васкршњи поздрав, а одмах потом и уредников чланак „Хаџилукације“, у коме су описани људи који су „ни вода ни вино“. Ти „хаџилукаши“ се диве „црвеном рају“ у СФРЈ, али радије живе у дијаспори. Затим је пружен још један поглед на расејање, и једно непотписано писмо из Отаџбине. Следе: чланак о насртају на Српство, напис о попу Недељку из времена турске владавине над Црном Гором, дужи чланак о српским страдањима у Првом светском рату, песма Живаља Дамјановића „У Мунстерској тамници“, критички чланак о „мудролијама југословенских комуниста“, а потом и верски део – сведочанство о неколико чуда. Часопис се завршава подсећањем на опредељење кнеза Лазара, преминуле, актуелностима Фонда Српске слоге, као и приказом књига објављених у дијаспори.

У броју 16 уредник пише о путевима српске судбине од 1941. године, а потом су изложени подаци о почетку Равногорског покрета. Затим је објављено неколико песама о ЈВуО, док је у чланку Хаџи Милића Бојчића – Комског поменуто причешћивање генерала Драже Михаиловића 27. марта 1942. године у испосници Светог Саве у близини манастира Студеница, а борба коју је овај официр предводио бива третирана кроз већи део ове свеске.

У броју 17 уредник проговара о стању у СФРЈ и српским камелеонима, slabим карактерима који су способни да продају најсветије – своју православну веру и своје српско име. Затим је објављено писмо из Отаџбине, у коме се преноси преглед лошег економског стања у Југославији. Ту је и сведочење капетана Војске Краљевине Југославије Јакова Кусовца о почетку устанка у Црној Гори, 13. јула 1941. године.²⁴ Под насловом „Живот у заробљенич-

²³ Упоредити: наведени чланак на стр. 21–33. Уредник *Развитора* је одбио да објави овај напис 1966. године. Нићифоровић је проценио да чланак није изгубио на актуелности ни након готово осам година, и имајући у виду и да је аутор недавно умро, он је одлучио да његов рад објави у овом броју.

²⁴ Јаков Кусовац рођен је 31. августа 1903. у селу Зачир, у близини Цетиња, у Црној Гори. По чину је био капетан. Оженио се Радмилом рођ. Здравковић. Почетком Другог светског рата командовао је веома важном војном акцијом. Том приликом са педесетак слабо наоружаних војника заробио је моторизовану бригаду фашистичке италијанске војске, на Кошћалама. Премда је акцију организовао и

ком логору“, Милан Месаровић описује време проведено у заробљеништву у Немачкој, од 1941. до 1945. године у Оснабрику, у логору за официре Oflag VI С. Он је био заточен као резервни поручник Војске Краљевине Југославије. Затим је штампан и „Чудноват некролог“ потписан иницијалима Р. В. посвећен Вукашину Перовићу. Нићифоровић сматра да није морално што др Радоје Вукчевић, за кога претпоставља да је аутор овог непримереног некролога, пише на један неадекватан начин о покојнику, те стога и преноси напис трећег лица, Радована Јеврића, који је проговорио о овом нечасном делу.

У двоброју 18/19 уредник описује шта је генерал Милан Недић учинио позитивно за свој народ, најављујући да ће садржај листа – биографски подаци, песме и бројни чланци – у највећој мери бити посвећени овом „најзаслужнијем Србину за Српски народ и Српство од Првог светског рата до данашњег дана“ (*Српска слоја*, 18–19, Нићифоровић 1976: 3). Манојло Кораћ Солунац, носилац Албанске споменице, написао је чланак „Дискриминација сарадника ђенерала Недића“. Проф. др Ђоко Слијепчевић прибележио је лично сведочанство у коме је описао последњих неколико месеци овог војсковође, проведених у емиграцији пре хапшења и екстрадиције властима ФНРЈ, под насловом „Два сећања на ђенерала Милана Недића“.

У 20. броју разматра се српско национално питање, посебно у чланку Јована И. Деретића. Затим следи чланак „Живот у заробљеничком логору“, наставак личног сведочења некадашњег логораша Милана Месаровића. Вукосав Радовић пише о „новим Бранковићима“ алудирајући тиме на нападе против емиграције и њеног стваралаштва. Чланак Манојла Кораћа је наставак из претходног броја. Затим следи некролог Душану Бабићу, једноме од најактивнијих политичких пребеглица у Јужноафричкој Републици.

спрвео у име регуларне војске Краљевине Југославије, ову битку је Народно ослободилачка војска Комунистичке партије Југославије приписала себи, прослављајући је 13. јула. Касније се пребацио у Каиро, а потом се одселио у Јоханезбург, у коме је отворио месару. Примао је емигрантску штампу. Повремено је својој породици писао писма, потписујући се као „тетка“. Живео је у малом стану, изузетно скромно и повучено. Умро је у Јоханезбургу 9. августа 1988. године, у коме је и сахрањен. У Београду му је парастос одслужио блаженопочивши Патријарх српски господин Герман са осморицом епископа и неколико свештеника и ђакона. Целокупна његова заоставштина је продата и приложена за изградњу Храма Светог Саве. Јаковљев син Никола је знаменити историчар уметности и некадашњи вишегодишњи управник Народног музеја Републике Србије.

У последњој, 21. свесци *Српске слоје*²⁵ уредник коментарише и расправља о чињеници да ли Срби уопште имају савезнике. Преноси се извесна опомена неименованих „српских комитета“, у прилично претећем тону, упућена Арбанасима и самозваним Македонцима. Затим се третирају глобалне политичке теме, а одмах потом и време током и непосредно након Другог светског рата. Продужава се започети Деретићев чланак из претходног броја, а најављује се и његов наставак у наредном броју. Аутор Никола Томић у опширном чланку „Дефетисти“ набраја диверзије које су доживљавали дипломатски и конзуларни представници СФРЈ по свету. Следи чланак Мана Пешута, емигранта из Немачке, за којим је поново објављен чланак дивизијског ђенерал Драгише Д. Пандуровића у коме је описао војнички пораз у Априлском рату 1941. године.²⁶

Неколико пута је уредник Нићифоровић обавестио читаоце да објављује радове који су некада били достављени Уредништву часописа *Развиџор*, али нису били одштампани, одлуком тадашњег уредника. Он их сада објављује, јер их је пронашао у својим белешкама.²⁷ Нићифоровић је у *Српској слоји* објавио и неколико својих песама.²⁸

1.2. Библиотека *Српска слоја*

У Библиотеци СПЦ у Јоханесбургу, пронашли смо и књигу *Без Ошаџбине. Збирка песама III део*. Аутор је Бранислав Р. Ђурчиновић.²⁹ Књига има 58 страница. Највећи број песама су националног

²⁵ У Библиотеци СПЦ у Јоханесбургу пронашли смо чак 20 примерка броја 21. часописа *Српска слоја*. Наша је претпоставка је да је тај број одштампан непосредно пред смрт уредника Нићифоровића, те да га он није проследио на многе адресе.

²⁶ Овај чланак је био одштампан у броју 13 *Српске слоје*.

²⁷ Примера ради, то је сатира „Дармарски вашар“ (*Српска слоја*, 11, 1973: 26–27). Сатира је била достављена *Развиџору* 14 година пре њеног објављивања у *Српској слоји*. И чланак „Предлози за економско подизање Херцеговине и умножавање Срба“, аутора др Милосава Ср. Петровића, уредништво *Развиџора* је одбило да објави осам година раније. С обзиром на чињеницу да је непосредно пре штампања овог текста аутор преминуо, највероватније је у питању Нићифоровићев омаж наведеној личности. Упоредити: *Српска слоја*, 14, 1974: 21–33.

²⁸ Видети: „Пролази...“, *Српска слоја*, 11, 1973: 31; „Мајчин лик“, *Српска слоја*, 13, 1974: 31; „Дедина жеља“, *Српска слоја*, 15, 1975: 14.

²⁹ Бранислав Р. Ђурчиновић рођен је у Малом Орашју 1912. године. Матурирао је у Смедереву, а потом је завршио Нижу школу интендантске академије. Службовао је у Боки Которској, а потом је прекомандован у Зрењанин. Други светски рат је провео у заробљеништву у Немачкој, у оснабричком логору Oflag VI С. Потом је радио у енглеској полицији у Немачкој. Одатле је емигрирао 1949. године у Милвоки. Песме

карактера. У њима се изражава бол за непрежаљеном Отацбином. Подељене су у четири целине: 1) родољубиве песме; 2) похвалне песме – оде; 3) пародије и сатире; 4) разне песме. На крају књиге налазе се подаци о аутору. Ово је била прва књига издата у оквиру посебне едиције *Српске слоје*, коју је Нићифоровић покренуо 1971. године. Наше је мишљење да је Нићифоровић одлучио да повремено штампа одабране књиге, поред већ постојећих часописа које је објављивао. Ипак, нисмо пронашли ниједну другу књигу одштампану у *Библиошеци Српска слоја*.³⁰

1.3. Престанак издаваштва *Српске слоје*

Часопис *Српска слоја* престао је да излази смрћу уредника. У последњој свесци, број 21, најављује се наставак појединих чланака који ће бити објављени у броју 23. Нићифоровић је у ранијим свескама увек тачно наводио да ће неки прилог бити објављен касније, или чак два броја унапред. Ово указује да је 22. свеска већ била у припреми, као и да је било материјала и за 23. свеску. Ипак, Нићифоровићевом смрћу је све стало. Његова заоставштина је у међувремену уништена, а уколико нешто и постоји сачувано, нама није било омогућено да то користимо.

2. *Гласник*

Уредник *Српског фронша* Иван Михаиловић је навео да је *Гласник* 1972. године покренуо и уређивао Драган Аћимовић, те да је у питању био билтен ЦШО (*Српски фронш*, 1, 1973: 6).³¹ Једини примерак пронађеног *Гласника* датира од новембра-децембра 1975. Садржи обавештење о одржаној Скупштини ЦШО, појединости у вези са богослужењем, честитке новокрштенима, списак црквених празника, и реч свештеника. На крају се наводи да је *Гласник* пред обуставом излажења, јер нико није вољан да га уређује.

У АСПЦЈ су пронађена два папира која представљају кратке извештаје о излажењу *Гласника*. На првом, који је састављен током 1972. године на енглеском језику, наведен је садржај првог броја

су му биле објављиване у бројним заграничним листовима и часописима. Издао је две збирке поезије, а Нићифоровић му је одштампао трећу.

³⁰ Видети обавештење о изласку ове књиге у: *Српска слоја*, 8, 1972: 38–39.

³¹ У овом периоду није било пароха СПЦ у Јоханесбургу.

Гласника. Најављена је Скупштина ЦШО 18. јуна 1972. Забележено је приказивање филма у „Српском дому“ и прикупљање прилога за манастир Хиландар. Пружени су подаци о званичној посети Патријарха александријског господина Јеронима Српској Православној Цркви и Патријарху српском Герману, маја 1972. године. Поменуто је обнављање храмова СПЦ у СФРЈ, а затим и парастос жртвама побијеним током Другог светског рата у селу Јајинци, на периферији Београда. На другом листу папира налази се податак да је *Гласник* број 2 одштампан 30. марта 1973. Наведено је да је свештеник Сава Цупаћ³² постављен за пароха СПЦ у Јоханесбургу фебруара 1973. године.

3. Српски фронт

Овај лист био је орган новооснованог Српског четничког одбора за Јужну Африку (у даљем тексту: СЧОЈА).³³ Уредник је био Иван Михаиловић. Лист је званично био пријављен на адреси Р. О. Vox 17107, Hillbrow, Johannesburg, South Africa. Први примерак одштампан је латиницом, умножен шапирографом, и датиран марта 1973. године. Садржавао је Резолуцију о раду СЧОЈА, и критику Душана и Косте Бабића, због чињенице да је Коста Бабић отпутовао у Југославију, и замолио Патријарха српског господина Германа да буде постављен свештеник СПЦ у Јоханесбургу. Уредник је закључио да су Бабићи енглески агенти и да раде у интересу комуниста у Југославији. Ванредно издање је изашло 15. априла 1973. године. У њему се налази обавештење да свештеник Сава Цупаћ „није свештеник Српске Слободне Православне Цркве, већ је члан југословенске комунистичке црквене организације, на чијем челу се налази комунистички слуга Герман“ (*Српски фронт*, ванредно издање, 1973: 1).

Породица Бабић је против уредника покренула судски поступак због клевете. Овај спор је Михаиловић изгубио.³⁴ Даље излагање

³² Сава Цупаћ рођен је 25. априла 1945. године. Завршио је Карловачку богословију. Имао је троје деце. Студирао је на Институту Светог Сергија у Паризу. Епископ Лаврентије рукоположио га је почетком јануара 1971. године у ђакона и свештеника, у руском Храму. Био је парох у Аустралији, у Мелбурну, Карлтону и Спрингвејлу. Служио је Африци од 1973. до 1977. Упокојио се 11. јуна 2007. године.

³³ СЧОЈА су основали Раде Михаиловић, Петар Кесић, Миљивоје Шћеповић и Иван Михаиловић, на Српску нову годину 1973. године.

³⁴ Извор: изјава Косте Бабића дата аутору 27. августа 2018. године у Јоханесбургу.

овог листа било је забрањено, како наводи Нићифоровић – судском одлуком (*Српска слоја*, 13, Аноним „Податци о публикацијама у Јужној Африци“, 1974: 39).³⁵

Закључак

Политички емигранти српске националности који су се настанили у Јоханесбургу после завршетка Другог светског рата, неговали су своју заграничну нит инспирисану антикомунизмом и потребом за стварањем. Протоком времена, првобитни замах њиховог писаног стваралаштва је утихнуо. Крајем VII и током VIII деценије XX века уследила је природна *смена генерација*. Организовање по идеолошкој основи је изгубило и на квалитету и на интензитету. Доказ написаног је чињеница да су у наведеном периоду највећи број емигрантских листова и часописа покретани и вођени превасходно од појединаца. Загранично издаваштво у Јужној Африци је било лишено обимнијег организовања, које би подразумевало учешће већег броја политичких пребеглица или њихових наследника.

Стеван Нићифоровић је покренуо, водио и уређивао часопис *Српска слоја* од 1969. до 1977. године. Преглед садржаја свих свеака, које смо сакупили током трогодишњег прикупљања, сведочи о његовом великом прегнућу. Он је све радио самостално, од размене писама са бројним емигрантима по читавом свету, преко сарадње са другим заграничним гласилима, набавке бројних књига и листова штампаних у расејању, до прикупљања вести о Србима који су широм земљиног шара били значајни проналазачи. О свима њима, као и о бројним другим темама, уредник је оставио свој запис, коментар, осврт, или барем кратак извештај. Такође, и у самој Библиотеци СПЦ у Јоханесбургу, налазе се књиге и часописи које је подарио својој Цркви, о чему сведоче странице обележене његовим личним печатом.

Нићифоровићева заслуга огледа се у чињеници да је на афричком континенту, делу света који је прилично удаљен и од матице и од земаља у којима је живео већи број политичких пребеглица, успео да истрајава пуних осам година. За то време објавио је 21 свеску и 1 књигу у својој едицији *Српска слоја*. Његово име може се пронаћи и у *Гласнику Српскої историјско-културної друштва Њеїош* из

³⁵ Наредни бројеви *Српскої фронтша* датирају с почетка последње деценије XX века. Пронађени су бројеви 2, 3 и 4.

Америке, као и у бројним издањима *Српске мисли* из Аустралије – коју је помагао организационо и финансијски.

* * *

Захвалност

Велику благодарност за подршку приликом израде овог рада исказујемо: Црквеној општини Српске Православне Цркве у Јоханесбургу; игуману манастира Хиландара високопреподобном архимандриту Методију, оцу Теодосију, и хиландарским библиотекарима оцу Милутину и Теодору Глеб Марковићу; протојереју-ставрофору др Сави Јовићу, секретару Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве; Константину – Кости Бабићу.

* * *

Библиографија

Необјављени архивски извори:

Архив Јужноафричке Републике, Преторија. Фонд: 72/29/1 Yugoslav: Consul. General: Johannesburg (14. 12. 64–18. 6. 68).

Архив Душана и Константина – Косте Бабића, Јоханесбург. Фондови: „UDRUŽENJE BORACA Kr. J. V. ‘DRAŽA MIHAILOVIĆ’. SPISAK ČLANOVA I NAPLAĆENE ČLANARINE“; Удружење бораца Краљевске југословенске војске ‘Дража Михаиловић’, регистри насловљени „I“, „II“, „III“; регистар именован „до 30. дец. 1981“.

Архив Душана Бабића, Јоханесбург: обавештења и поверљиви извештаји Војске Краљевине Југославије, фотографије, писма, лична документа, одликовање краља Петра II Карађорђевића, летачка књига Royal Air Force I и II.

Архив Српске православне цркве, Црквена општина, Јоханесбург.

Вера Познановић, изјава добијена 9. 2. 2018.

Ксенија Барбић, изјава добијена 8. 2. 2018.

- Константин Коста Бабић, изјава добијена 7. 2. 2018. и 27. 8. 2018.
Милан Месаровић, аутобиографија: *A short history of my life and the events at the time.*
Мирјана Мима Бијелић, изјава добијена 7. 2. 2018.
Никола Кусовац, изјава добијена 3. 12. 2018.
Росанда Санди Нићифоровић, изјава добијена 6. 2. 2018. и имејл при-
стигао 3. 6. 2018.
Писмо Стевана Нићифоровића упућено проф. др Ђоку Слијепчевићу
5. 1. 1969.

Штампа и периодика:

- Advance* (Johannesburg)
Архив (Београд)
Afrika – studije umetnosti i kulture (Београд)
Билџен (Јоханесбург)
Ваздухојловни гласник (Лондон)
Гласник Српској историјско-културној друштва Њејош (Америка)
Гласник (Јоханесбург)
Гласник ЦШО Свети Сава (Јоханесбург)
Hereticus (Београд)
Istorija 20. veka (Београд)
Јуџословенски гласник (Каиро)
Наша стварност (Јоханесбург)
Писмо 52. класе (Лондон)
Полиџички гласник (Београд)
Порука (Лондон)
Равнојорски борац (Хановер)
Развијор (Јоханесбург)
Reality (Johannesburg)
Српска крила (Немачка)
Српска слоја (Јоханесбург)
Српски фронт (Јоханесбург)
Токови историје (Београд)

Литература:

- Андријашевић, Н. (2018): „Емигрантска периодика Срба у Јужној Африци од 1945. до 1968. године“, у: *Теолошки погледи*

- LI (1/2018), Београд: Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, 125–140.
- Андријашевић, Н. (2018): „Објављивање чланака проф. др Ђока Слијепчевића у Јужноафричкој Републици“, у: *Бојословље* 77/2 (2018), Београд: Православни богословски факултет Универзитета у Београду, 110–125.
- Божовић, И. (2013): „Југословенска колонија у Јужној Африци 1941–1945“, у: *Архив*, година XIV, бр. 1–2 (2013), Београд: Архив Југославије, 147–159.
- Божовић, И. (2012): „Кнез Павле Карађорђевић у изгнанству 1941–1976“, у: *Архив*, година XIII, бр. 1–2 (2012), Београд: Архив Југославије, 128–141.
- Вејиновић, С. (1999): „Срби у Африци. Јужноафричка Република“, у: Вејиновић, С. (1999): *Срби у дијаспори у прошлости и садашњости*, Нови Сад: Музеј Војводине, 154–155.
- Dimitrijević, Đ. (1974): *Generalštabni oficiri Kraljevine Jugoslavije (sa najkraćim podacima)*, London: privatno izdanje pisca.
- Ђурић, Ж., Суботић, Д. (2008): *Личности српске деснице у 20. веку*, I, Београд: Институт за политичке студије.
- Калабић, Р. (2001): *Српска емиграција (прилози за историју српског исељеништва 1830–1992)*, Београд: Радован Калабић.
- Петровић Тодосијевић, С. (2008): „‘Платнени град’ југословенских избеглица. Југословенски избеглички камп у Ел-Шату, 1944–1946.“, у: *Токови историје* 3–4 (2008), Београд: Институт за новију историју Србије, 117–140.
- Пузовић, П. (1996): „Епархије Српске Православне Цркве у расејању“, *Бојословље* XL (LIV), свеска 1–2 (1996), Београд: Православни богословски факултет Универзитета у Београду, 87–96.
- Радојевић, М. (2007): „Милован Ђилас и српска политичка емиграција (1954–1995)“, у: *Токови историје* 4 (2007), Београд: Институт за новију историју Србије, 118–135.
- Ракић, Р. (1971): „Спољни односи Српске Православне Цркве 1920–1970“, у: *Српска Православна Црква 1920–1970. Сјоменица о 50-годишњици васпостављања Српске Патријаршије*, Београд: Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве.
- Светковић, Р., Обрадовић, С. (2010): *Владика жички Василије (Костичић). Христов војник*, Крагујевац: Духовни луг, Горњи Милановац: Лио.
- Спасојевић, С., Милетић, С. (2008): *Историја Српске Православне Цркве у Аустралији, Новом Зеланду и Јужној Африци*, Сиднеј: Српска Православна Црква у Аустралији и Новом Зеланду, 399–420.

- Спомен књига парохије Св. Сава у Јоханесбургју*, уредник Братислав Јовановић, Јоханесбург: ЦШО Св. Сава, 1998.
- Subotić, D. (2004): *Srpska politička emigracija u analima jugoslovenske diplomatije (1945–1971). Prilozi za diplomatiju i diplomatsku istoriju*, I, Beograd: Institut za političke studije.
- Cvetković, S. (2009): „Političko-propagandno delovanje jugoslovenske političke emigracije na Zapadu 1945–1985“, *Hereticus*, VII, 4 (2009), Beograd: Centar za unapređivanje pravnih studija, 41–68.
- Cvetković, S. (2014): „Terorizam i jugoslovenska politička emigracija“, у: *Istorija 20. veka*, 2 (2014), 171–197.

Примљено: 6. 3. 2019.
Одобрено: 1. 8. 2019.

SERBIAN EMIGRANT PERIODICALS IN SOUTH AFRICAN REPUBLIC FROM 1969 TO 1977

Nemanja Andrijašević
Institute for Orthodox Theology
University “Ludvig Maximilian” – Munich
Federal Republic of Germany

Summary: *The paper presents the results of research in the Republic of South Africa: in the State Archive in Pretoria, Johannesburg City Library, Archive and Library of the Serbian Orthodox Church in Johannesburg and the private archive of Babić family – the archive of the late Major Dusan Babić and his son Konstantin. Several publications have been found in Hilandar Monastery on Mount Athos, as well as certain Libraries in Serbia. Periodicals that were the object of this research*

cannot all be found in one place. They are also almost completely unknown in Serbia, as well as in the countries of former Yugoslavia.

The author has collected statements from the native-born people, emigrants and the emigrants' offspring. The following people from Johannesburg offered their testimonies: Konstantin Babić, Vera Poznanović, Ksenija Barbić, Mirjana Bijelić and Rosanda Sandi Nićiforović. The received data had been woven into the content of this paper. The paper gives a presentation of periodicals published by Serbian emigrants in the Republic of South Africa from 1969 to 1977. An overview of the topics that had been at the center of the emigrants' attention has been offered.

After having moved to South Africa after the WW2, the political emigrants started publishing their own magazines. The initial zeal and perseverance were followed by a loss of enthusiasm as a result of the lack of ideas and determination. Some of the emigrants passed away, while others grew older and thus lost the strength necessary for social activities and endeavors of larger scope.

Stevan Nićiforović offered a new impuls with the magazine that he edited. After an entire year of preparations, the first issue had been published towards the end of 1969. The magazine had been titled „Serbian Unity – a journal of the church-school congregation“. The intention was that this magazine would become a spark of religious, national, political and cultural convergence of all Serbs in emigration. Nićiforović as the editor in chief did not allow polemics to be published in the magazine. The articles were anonymous.

The first three issues had been prepared as a collective endeavor and the magazine was published regularly. Then some conflicts arose due to disagreement with the editor. The result of such relations was that Nićiforović continued to publish the magazine alone with his personal money and the contributions from a number of faithful people. The content of the magazine was miscellaneous, and the subjects were predominantly religious and national. Articles were published about WW1, Hilandar Monastery, church feasts, but also patriotic poems and remembrances of General Dragoljub Draža Mihailović. The celebration of the 750th anniversary of the autocep-

haly of the Serbian Orthodox Church had been reviewed. History of the Serbian monasteries from the Middle Age period had been presented. A broader picture of political and social state of society in Africa had been offered, as well as the current events in the Serbian Orthodox Church in Johannesburg, starting from reports about the parish life, to finding the parish priest and buying a space for building a church and a Serbian center. The readers were informed about the work of the Fund for education, they could read short biographies of those Serbs who passed away in Africa but also the works that had been published in Africa.

Articles had been written about the events in Yugoslavia, subjects ranging from building of the Railroad Belgrade–Bar to the comments about the memoirs of certain communist politicians. The editor published the news about Bishop of Žiča (Zhicha) Vasilije Kostić who spoke about the „Serbian question“ in 1971 in Yugoslavia, a subject very unpopular and almost forbidden in SFRY. He also published the testimonies of foreign authors about the Coup that happened on March 27th 1941. In the magazine one could find the observations about the Serbian emigration in Europe and the rest of the world and articles about Kosovo and Metohija. The editor informed the readers about certain Serbs across the world who achieved significant results in their fields by their inventions and discoveries which made them prominent and revered. One of them was Živojin R. Atanacković, who's medical patent cured the species of trees called Dutch elm. The success of Dr Miodrag Ristić who brought forward significant scientific contribution in curing anaplasmosis, a disease of cattle caused by blood-sucking flies and ticks had also been mentioned.

Two issues of the magazine contained a personal testimony of Milan Mesarović, an emigrant from Johannesburg. He described the time he had spent in captivity in Germany from 1941 to 1945. He had been imprisoned as a reserve lieutenant of the Royal Yugoslav Army in Osnabruck, in the camp Oflag VI C. Professor Dr Đoko Slijepčević, the former Professor of Ecclesiastical history at the Orthodox Theological Faculty of the Belgrade University, published his memoirs of the last several months of the Prime Minister of the Government of National

Salvation – Milan Nedić, the time before he had been expedited to the authorities of the FNRY. In that article he mentioned Nedić's diary which is still not available for public.

Stevan Nićiforović also started another edition – „Serbian Unity Library“. Only one book was found published in this edition – „Without homeland – A collection of poems, part III“ by Branislav R. Đurčinović, an emigrant who lived in Milwaukee, USA.

The content of all the issues of Serbian Unity brings forward a testimony of an enormous Nićiforović's efforts. He had left his writings, comments, reviews or at the very least short reports on various subjects. Numerous works that he had given to his Church can be found in the Library of the Serbian Orthodox Church in Johannesburg. He is especially credited for managing to persevere for 8 years on the African continent, the part of the world very remote both from his fatherland and from the countries in which the majority of political emigrants lived at the time. During that time he published 20 issues of the magazine and one book in the edition that he had been in charge of. This paper also notes the endeavor of Ivan Mihailović, a man with a very interesting biography. He edited the magazine „Serbian Front“, paper of the Serbian Committee of Chetniks in South Africa.

Key words: *Serbian Unity, Serbian Front, Stevan Nićiforović, Ivan Mihailović, diaspora.*